

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ім. Івана Боберського

Кафедра хореографії та мистецтвознавства

ПРИНЦИПИ ТА МЕТОДИ НАВЧАННЯ ХОРЕОГРАФІЇ У ЗВО

**З дисципліни «Методика викладання хореографічних дисциплін у вищих
навчальних закладах»**

(тези лекції для студентів V-IV курсу)

Рівень вищої освіти – другий магістерський

Спеціальність 024 Хореографія)

Склала : викладач кафедри хореографії
та мистецтвознавства

Токар Т.В.

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

на засіданні кафедри хореографії та
мистецтвознавства

Протокол № 1 від «31» серпня 2022 р.

Зав. кафедри: проф., к.п.н. _____ Сосіна В. Ю.

Львів 2022

План

1. Педагогічна майстерність керівника.
2. Професійні та особистісні якості керівника.
3. Стили та моделі педагогічного спілкування керівника
4. Поняття «індивідуальний стиль педагога-хореографа

Однією з основних складових професійної майстерності майбутнього керівника хореографічного колективу є рівень сформованості в нього педагогічної майстерності. Педагогічна майстерність у різних джерелах визначається по-різному:

- високе мистецтво виховання і навчання, що постійно вдосконалюється (Педагогічна енциклопедія);
- знання виховного процесу, ...виховні уміння (А. Макаренко);
- синтез наукових знань, умінь, навичок методичного мистецтва, особистісних якостей учителя (А. Щербакова);
- володіння професійними знаннями, вміннями, навичками, які дозволяють успішно дослідити ситуацію, формувати професійні завдання (Н. Кузьміна);
- знання закономірностей виховання дітей (Ю. Азаров);
- високий рівень розвитку низки професійних умінь (В. Сластьонін);
- високий рівень професійної діяльності викладача (М. Дьяченко).

Педагогічна майстерність керівника хореографічного колективу – професійна якість, обумовлена комплексом професійно-педагогічних знань, умінь і навичок, необхідних для ефективного застосування методів педагогічного впливу як на окрему особистість, так і на колектив у цілому. Н. Бугаєць підкреслює, що педагогічна майстерність керівника хореографічного колективу – це доведені до високого рівня досконалості знання, уміння, навички, володіння різними принципами, методиками, спрямованими на забезпечення ефективності освітнього процесу керівником хореографічного колективу. На думку В. Годовського, педагогічна майстерність педагога хореографа полягає в його вмінні виявити шляхи перетворення дитячого хореографічного різновікового колективу в соціально педагогічну, соціально-культурну, соціально-психологічну систему, у якій здійснюється активне соціальне формування і становлення особистості дитини. Педагогічна майстерність хореографа передбачає вміння володіти педагогічною технікою, яка включає дві групи компонентів.

Перша пов'язана з вмінням педагога управляти своєю поведінкою (емоціями, настроєм), прояв соціально-перцептивних здібностей; володіння технікою мови; виразна демонстрація вихованцям певних почуттів, суб'єктивного ставлення до тих чи інших дій вихованців; вміння пізнавати їхній внутрішній душевний стан.

Друга група передбачає вміння педагога впливати на особистість вихованця і колектив та розкриває процесуальний аспект навчання й виховання: дидактичні, організаційні, конструктивні, комунікативні вміння; технологічні прийоми висування вимог, керування педагогічним спілкуванням тощо. Одним із основних показників педагогічної майстерності є педагогічний такт. Його сутність полягає в педагогічно доцільному ставленні та впливі

педагога на вихованців, дотриманні почуття міри в спілкуванні з ними, у вмінні налагоджувати продуктивний стиль спілкування в педагогічному процесі та пошані до особистості. В. Ягупов визначає основні ознаки педагогічного такту: вимогливість без брутальності та прискіпливості; педагогічний вплив без наказів, навіювань, попереджень, приниження особистої гідності вихованця; уміння висловлювати розпорядження, вказівки та прохання без благання, але і без марнославства; уміння слухати співрозмовника, не виказуючи байдужості та вищості; урівноваженість, самоволодіння і діловий тон спілкування без дратівливості та сухості; простота в спілкуванні без фамільярності та панібратства, без «показухи»; принциповість і наполегливість без упертості; уважність, чуйність і емпатійність без їх підкреслення; гумор без насмішки; скромність без удаваності.

Отже, основним інструментом виховного впливу на вихованців дитячого танцювального колективу є особистість педагога, його професійна майстерність, рівень зрілості в педагогічній діяльності та особистісні якості, бо «той, хто на все життя обирає педагогічну професію, має володіти бодай трьома особливостями: умінням шанувати і любити людей більше, ніж себе; умінням упродовж життя набувати знань і різновидів людського досвіду (теоретичного, практичного, естетичного); умінням передавати досвід учням».

Професійні та особистісні якості керівника хореографічного колективу Різнобічна діяльність хореографа передбачає володіння комплексом необхідних професійних знань, умінь та навичок, але насамперед – вияву професійно-значущих особистісних якостей. Так, до професійних умінь і навичок, якими має володіти педагог-хореограф, О. Бурля відносить хореографічні, педагогічні, балетмейстерські, організаторські, дизайнерські й менеджерські.

У своєму дослідженні вона пропонує концептуальну модель формування педагогічної майстерності керівника хореографічного об'єднання, яка включає знання, уміння та навички з теорії і методики хореографічної роботи з дітьми (принципи, форми, методи, напрями та умови організації освітнього процесу, види планування та форми звітності хореографічної роботи, зміст, структуру та методику проведення різних видів занять, особливості хореографічної роботи з дітьми різного віку, особливості організації концертної діяльності та виховної роботи, засоби підвищення кваліфікації керівника та майстерності учасників дитячого творчого об'єднання, методику роботи з класичного, народно-сценічного та інших видів хореографічного мистецтва, особливості дихання в хореографії тощо); психолого-педагогічні знання (особливості формування та етапи розвитку дитячого колективу, вікові особливості розвитку дітей, психологічні аспекти дитячої хореографічної творчості, специфіку індивідуальної роботи з обдарованими дітьми, групою дівчаток, хлопчиків, у мішаних групах тощо); знання та вміння з балетмейстерської роботи (вимоги до дитячого репертуару, закони драматургії та композиції танцю, системи запису танців, методику роботи над постановою танців, їх сценічним оформленням та інше); загальнонаукові знання (Конвенція про права дитини).

Концепція розвитку національної освіти в XXI столітті тощо); соціально-економічні знання (економічні умови організації художньо-педагогічної діяльності, режим фінансового забезпечення художньо-педагогічних проєктів); знання основ правового забезпечення професійної діяльності (загальне законодавство про працю, законодавчі та нормативні акти в галузі освіти, культури, правового захисту дитини, законодавче забезпечення економічної діяльності).

До цього слід додати професійну компетентність, прагнення до фахового зростання, творче ставлення до мистецтва, достатній рівень виконавської майстерності, дотримання педагогічної етики, вільне володіння державною мовою.

Педагог-хореограф має володіти низкою особистісних якостей, до яких можна віднести об'єктивну самооцінку професійної підготовки, любов до дітей, працелюбність, розвинену уяву, незалежність творчого мислення, цілеспрямованість, відповідальність, самокритичність, вимогливість до себе та впевненість у собі, комунікабельність, спостережливість, енергійність, суспільну активність, витриманість, принциповість, охайність, доброзичливість, ерудованість, організаційні вміння та моральну стійкість.

На сьогодні діяльність керівника танцювального колективу характеризується багатоаспектністю і визначає ряд функцій, які він повинен виконувати:

1) організаційно-керівна (керівник-хореограф виступає організатором колективу і забезпечує його функціонування);

2) навчально-виховна (керівник навчає виконавській майстерності та відповідає за духовно-естетичне виховання учнів);

3) розвивальна (керівник відповідає за всебічний розвиток учнів шляхом рівноцінного фізичного, емоційного, естетичного, інтелектуального, креативного виховання);

4) балетмейстерська (керівник є головним балетмейстером-постановником, за винятком колективів, у яких працюють запрошені балетмейстери);

5) репетиторська (керівник здійснює репетиційний процес, виконуючи функції головного педагога-репетитора);

6) концертно-виконавча (керівник планує та здійснює виступи на концертах, виховних та суспільних заходах, бере участь у конкурсах, фестивалях).

Керівник колективу (працівник закладу позашкільної освіти) має право на: – внесення керівництву закладу позашкільної освіти й органам управління освітою пропозицій щодо поліпшення освітнього процесу, подання на розгляд керівництву та методичній раді пропозицій щодо морального та матеріального заохочення вихованців, застосування стягнень до тих, хто порушує правила внутрішнього трудового розпорядку, які діють у закладі освіти; – вибір форм підвищення педагогічної кваліфікації; – участь у роботі методичних об'єднань, нарад та зборів, інших заходах, пов'язаних з організацією освітньої роботи; – проведення в усталеному порядку дослідно-експериментальної, пошукової роботи; – вибір педагогічно обґрунтованих форм і методів роботи з вихованцями; – захист професійної честі, гідності відповідно до законодавства; – соціальне та моральне заохочення за

досягнення вагомих результатів у виконанні покладених на них завдань; – об'єднання в професійні спілки, участь в інших об'єднаннях громадян, діяльність яких не заборонена законодавством.

Керівник колективу (працівник ЗПО) зобов'язаний: – виконувати навчальні плани та програми; – надавати знання, формувати вміння й навички з хореографічної позашкільної освіти диференційовано, відповідно до індивідуальних можливостей, інтересів, здібностей вихованців; – сприяти збереженню здоров'я, розвитку інтелектуальних і творчих здібностей, фізичних якостей вихованців відповідно до їх індивідуальних особливостей і запитів; – визначати мету та конкретні завдання хореографічної позашкільної освіти, вибирати адекватні засоби їх реалізації; – здійснювати педагогічний контроль за дотриманням вихованцями морально-етичних норм поведінки, правил внутрішнього трудового розпорядку закладу позашкільної освіти, вимог інших документів, що регламентують організацію освітнього процесу; – дотримуватися педагогічної етики, поважати гідність вихованців, захищати їх від будь-яких форм фізичного, психічного насильства; виховувати своєю діяльністю повагу до принципів загальнолюдської моралі; – берегти здоров'я вихованців, захищати їх інтереси, пропагувати здоровий спосіб життя; – виховувати повагу до батьків, жінок, старших за віком, народних традицій і звичаїв, духовних і культурних надбань народу України; – постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну та політичну культуру; – вести документацію, пов'язану з виконанням посадових обов'язків (журнали, плани роботи тощо); – виховувати особистим прикладом і настановами повагу до державної символіки, принципів загальнолюдської моралі; – дотримуватися вимог статуту ЗПО, виконувати правила внутрішнього розпорядку та посадові обов'язки; – брати участь у роботі методичної ради ЗПО; – виконувати накази та розпорядження керівника закладу позашкільної освіти, органів державного управління, до сфери управління яких він належить.

Отже, керівник танцювального колективу має знати та дотримуватися прав та обов'язків, бути всебічно розвиненою, креативною особистістю і поєднувати в собі здібності педагога, балетмейстера-постановника, репетитора, вихователя та організатора.

Стилі та моделі педагогічного спілкування керівника хореографічного колективу Важливим у роботі керівника хореографічного колективу є вибір стилю керівництва, тобто педагогічної взаємодії з вихованцями. Стиль взаємодії як складник методичного управління є інформаційно емоційною єдністю, у якій виділяється емоційний та інформаційний напрями. Емоційний напрям підпорядковується психологічним законам, а інформаційний – логічним.

Типи керівників і стилі керівництва вперше були досліджені німецьким психологом Куртом Левіним (1938), який запропонував і назви основних стилів: авторитарний (директивний), демократичний (колегіальний) та ліберальний (непослідовний, вільний, анархічний). Кожен з них характеризується конкретними виявами: формальним (форма комунікації) і змістовим (зміст діяльності).

Авторитарний (директивний) стиль роботи – це стиль безперечного авторитету керівника, який характеризується повним одноосібним прийняттям рішень (до того ж тільки власного формулювання), намаганням залишити за собою виключне право заохочувати і карати. Усі впливи керівника-автократу зводяться до наказової форми, ультимативних вимог, розпоряджень. Будь-які відхилення, неточності 48 при їх виконанні, прояв ініціативи і самостійності викликають реакцію у вигляді покарань, доган, позбавлення заохочень тощо. Такий педагог детально і суворо контролює всю діяльність і поведінку учнів, але не з метою прояву піклування про них, допомоги їм, а з єдиним наміром – усе зробити для того, щоб не зірвати виконання поставленого перед ними завдання. Авторитарний педагог-хореограф не диференціює завдання, не враховує індивідуальний принцип навчання, його зауваження та рекомендації носять загальний характер.

Демократичний або колегіальний стиль керівництва характеризується передачею педагогом частини своїх повноважень і функцій учасникам колективу або своїм помічникам. Для прийняття тих чи інших рішень керівник залучає весь колектив або його актив, обговорюючи й узгоджуючи з ним усі пропозиції. Прийняття спільних рішень, які стосуються діяльності колективу, сприяють розвитку ділової ініціативи в керівника і самостійність у його колег та вихованців, не переходячи тієї межі, за якою він може стати залежним. Колективне вирішення проблем керівник-демократ застосовує не заради форми. Він дійсно бажає знати думку дітей та колег, щоб урахувати її, приймаючи рішення. Разом з тим відповідальні і термінові справи, які вимагають невідкладних дій, керівник колективу виконує сам. У спілкуванні зі своїми вихованцями керівник колективу, який користується колегіальними методами управління, не має диктаторського тону, нервовості, роздратованості. Усі звертання виконуються ним у формі прохань, порад, рекомендацій. Контролюючи діяльність членів колективу, керівник намагається зосередити увагу на головному. У стосунках з дітьми та колегами він об'єктивний, справедливий, ввічливий, делікатний, доброзичливий і завжди доступний для контакту. У роботі не боїться конкуренції, а у своєму оточенні надає перевагу кваліфікованим спеціалістам.

Ліберальний (непослідовний, вільний, анархічний) стиль керівництва характеризується мінімальним втручанням педагога хореографа у процес управління колективом. Контроль за діяльністю підлеглих він здійснює час від часу, основне своє призначення бачить у 49 передачі інформації й посередництві між колективом та іншими, що заважає йому знати внутрішні процеси взаємодії. Педагогам-лібералам притаманний темпераментний, артистичний стиль викладання, який супроводжується особистим показом, наведенням прикладів, використанням образних порівнянь. Але результативність такого навчання є здебільшого низькою, оскільки емоційність спрямовується не на розвиток учня, а на себе. У кращому випадку, педагог підтримує хореографічні успіхи вихованців і водночас не дає слушних зауважень, рекомендацій, пояснень, що теж знижує продуктивність освітнього процесу. Будь-які порушення дисципліни, невиконання завдання він приймає без критичної оцінки. Такий керівник украй байдужий до своєї управлінської діяльності, думки вихованців, їхніх батьків та колег про нього, мало

спілкується і безініціативний у всьому. Як правило, у своїй роботі будь-який педагог застосовує всі три стилі, але прояв кожного з них буває різним. Переважання одного чи двох з них характеризує той чи інший індивідуальний стиль керівництва.

Якщо два стилі керівництва проявляються однаково і домінують над третім, його слід вважати проміжним (директивноколегіальним, колегіально-ліберальним). Можна зустріти такі форми керівництва, коли жоден із стилів не переважає над іншими. Такий метод управління відносять до змішаного типу керівництва. Відомий психолог В. Кан-Калік визначає такі стилі педагогічного спілкування з учнями:

1. Спілкування на основі високих професійних установок педагога, його відношення до педагогічної діяльності в цілому. Про таких говорять: «За ним діти по п'ятах ходять!».

2. Спілкування на основі дружнього ставлення – передбачає захоплення загальною справою. Педагог виконує роль наставника, старшого товариша, учасника спільної навчальної діяльності.

3. Спілкування-дистанція відноситься до найпоширеніших типів педагогічного спілкування, формує відносини «вчитель-учень».

4. Спілкування-залякування – негативна форма спілкування, антигуманна, яка підкреслює відсутність педагогічної майстерності в керівника колективу.

5. Спілкування-загравання характерне для молодих викладачів, які прагнуть популярності. Таке спілкування забезпечує дешевий авторитет. У педагогічній практиці існують також моделі педагогічного спілкування. **Модель I** – «Сократ». Це педагог із репутацією улюбленця дискусій та суперечок, який спеціально їх проворкує під час занять. Для нього характерні індивідуалізм, несистематичність освітнього процесу внаслідок постійної конфронтації, у якій учні вчать захищати власні позиції та відстоювати особисту точку зору.

Модель II – «Керівник групової дискусії». Головним вважає досягнення згоди і започаткування співробітництва між учнями, відводить собі роль посередника, для якого пошук демократичної згоди важливіший за результати дискусії.

Модель III – «Майстер». Педагог виступає зразком для наслідування, що підлягає безумовному копіюванню і, перш за все, не в освітньому процесі, а у відношенні до життя.

Модель IV – «Генерал». Запобігає всілякій двозначності, підкреслено вимогливий, чітко домагається слухняності, адже вважає, що завжди і в усьому правий, а учень як армійський новобранець повинен беззаперечно підкорятися наказам.

Модель V – «Менеджер». Педагог прагне до обговорення з кожним учнем завдання, якісного контролю за його виконанням і оцінки кінцевого результату.

Модель VI – «Тренер». Атмосфера спілкування в колективі пронизана духом корпоративності. Учні підпорядковані гравцям однієї команди, де кожен окремо не важливий як індивідуальність, але всі разом можуть багато

чого. Педагогу відводиться роль натхненника групових зусиль, для якого головне – кінцевий результат, блискучий успіх, перемога.

Модель VII – «Гід». Утілений образ ходячої енциклопедії. Лаконічний, точний, стриманий. Відповіді на всі питання йому відомі задалегідь, як і самі питання. Технічно бездоганний і саме тому часто нудний.

Поняття «індивідуальний стиль педагога-хореографа» Дуже важливим фактором діяльності педагога-хореографа, керівника танцювального колективу є його індивідуальний стиль. До основних ознак індивідуального стилю педагогічної діяльності відносяться темперамент (час і швидкість реакції, індивідуальний темп праці, емоційність); характер реакцій на різні педагогічні ситуації; вибір та особливості використання методів навчання та засобів виховання; стиль педагогічного спілкування (авторитарний, демократичний та ліберальний); манера спілкування (голос, міміка, жестикуляція, поза, рухи), поведінки та одягу; вибір тих чи інших видів заохочень та покарань; використання засобів психолого-педагогічного впливу на учнів. Індивідуальний стиль педагогічної діяльності проявляється в здібностях педагога застосовувати традиційні та передові засоби навчання з урахуванням своїх індивідуальних нахилів, особистісного педагогічного досвіду та рис характеру. Обов'язковими складовими індивідуального стилю педагога хореографа, окрім педагогічної, є балетмейстерська і виконавська діяльність. Вивчаючи педагогічний досвід хореографічної роботи, слід запобігати прямому його наслідуванню. Це, як правило, призводить до безперспективності, а іноді дає погані результати. Кожен педагог хореограф, керівник танцювального колективу повинен пам'ятати, що наслідування в хореографічному мистецтві призводить до самознищення. Тому варто формувати індивідуальний стиль хореографічної діяльності, який сприятиме створенню самобутнього колективу, зі своїм творчим кредо і танцювальним почерком.

Використана література

1. Березова Г. О. Класичний танець у дитячих хореографічних колективах. 2-е вид. Київ: Муз. Україна, 1990. 256 с.
2. Бугаєць Н. А., Волчукова В. М., Пінчук М. С. Методика роботи з хореографічним колективом : навч. посіб. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2009. 99с.
3. Бурля О. А. Формування педагогічної майстерності керівника дитячого хореографічного об'єднання: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2004. 183 с.